

ЗАПОБІЖНА ДІЯЛЬНІСТЬ СЛІДЧОГО: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Р. М. Балац

Сучасний стан злочинності в Україні та негативні тенденції, що склались у її розвитку в сучасних умовах, а саме зростання кількості кримінальних правопорушень проти особи, права власності та громадського порядку, зумовлює необхідність проведення наукових і практичних пошуків протидії цим суспільно небезпечним явищам, у тому числі формами, методами і засобами запобігання злочинам. В умовах проведення правової реформи в Україні, а також суттєвого підвищення рівня злочинності останніми роками питання щодо підвищення рівня ефективності запобіжної діяльності слідчого в системі суб'єктів протидії злочинності вивчені недостатньо. При цьому актуальність профілактичної діяльності пояснюється тим, що криміногенна ситуація в країні є стабільно складною, що потребує від держави прийняття профілактичних заходів загалом й у ході кримінального провадження зокрема.

Необхідно зазначити, що механізм запобігання злочинам в Україні під час досудового розслідування кримінального провадження на сьогодні не є досконалим. Так, у чинному КПК України, зокрема у положеннях ст. 91 КПК, визначено предмет доказування у кримінальному провадженні, але разом з цим у ній, на наш погляд, не зазначено про те, що підлягають доказуванню також причини й умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення. Крім того, у положеннях ст. 40 КПК України не закріплено обов'язок слідчого щодо встановлення та доказування причин та умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення. Тобто у чинному КПК України 2012 року, у порівнянні з КПК України 1960 року, не зазначено те, що на слідчого вже не покладається здійснення запобіжної функції, з чим ми не можемо погодитися. А вже відповідно до положень ст. 23 Закону України "Про Національну поліцію" одним із основних повноважень співробітників поліції є завдання здійснювати превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень, а також виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню кримінальних і адміністративних правопорушень, вживати в межах своєї компетенції заходів для їх усунення. Крім того, у "Положеннях про органи досудового розслідування Національної поліції України", затверджених наказом МВС України від 06.07.2017 № 570 "Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України", визначено, що одним із завдань органів досудового розслідування є виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення.

Крім цього, слід зазначити, що через відсутність у КПК України окремої норми про обов'язок сторони обвинувачення доказувати причини й умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, виникла проблема з реалізацією ч. 1 ст. 1 КК України, згідно з якою одним із його основних завдань є запобігання злочинам. Так, коментуючи цю норму, М. І. Мельник та М. І. Хавронюк зазначають, що законодавець указує на запобіжне завдання Закону України про кримінальну відповідальність, а тому його норми повинні застосовуватися так, щоб не лише карати винних осіб за вчинені злочини, а й запобігати вчиненню нових злочинів. Більш того, забезпечення правильного застосування кримінального закону є також призначенням кримінально процесуального права. Однак чинний КПК України не забезпечує застосування зазначеної кримінально-правової норми, оскільки не зобов'язує сторону обвинувачення вживати заходів щодо запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень.

У зв'язку з цим практична реалізація запобіжної діяльності слідчого під час розслідування кримінального провадження у фактичному розумінні не виконується. Розглядаючи це питання, слід звернути увагу ще на таку обставину, що відсутність у чинному КПК України нормативно визначеного обов'язку слідчого встановлювати причини й умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, зведена нанівець така функція слідчого, як запобігання вчиненню кримінальних правопорушень. А це, у свою чергу, призводить до зростання рівня злочинності. На наш погляд, це є суттєвим недоліком, який підлягає усуненню, тому що запобігання кримінальним правопорушенням є обов'язковим атрибутом кримінального процесу будь-якої демократичної країни світу і посідає в ньому чільне місце.